MONITOR

Na R. P. 1769.
Nro. LXXXI.
d. 11. Paździerńika.

Kontynuacya materyi poprzedzaiącey.

MOwiliśmy, że Dziecie krzyczy, iak się tylko na świat urodzi, y to iest pierwszym znakiem życia, ktory wydaie, kiedy iest zdrowe; lecz gdyby długo miało w swoim krzyku trwać, w ten czas byłoby dobrze dać mu oleyku migdałowego, albo raczey troche *syropu cykoryi.* Jeżli go to nie uspokoi, albo karmiąca pierś przez dzień cały nie utuli, bydź to może, że y wydęcia dostanie, à w tym razie trzeba się udać do cerulika świadomego, aby zaraz

na ſwoie mieyſce uſunione wnętrzności pomknął, y *bandażem* dobrze podwiązał.

Nie trzeba nigdy przy Chrzcie polewać Dzieci zimną wodą, y w naywiękſze nawet gorąca, ponieważ to może ſprawić gwałtowne ſkurczenia w ſuchych żyłach, y *spasmow* nabawić: konwulſye zaś Dzieciom nazbyt ſię częſto przydaią. Hiſtorya nam powiada, że dawni *Scythowie* iako też *Germanowie*, przodkowie Niemcow dziſieyſzych, mieli zwyczay nowo-narodzone dzieci nurzać w naybliżſzey rzece, pewni będąc, że przez ten ſpoſob, ciała ich mniey czułe y dotkliwe, bardziey zaś mocne y trwałe uczynią. Wiemy także, że *Moſkale* zwłaſzczà między poſpolſtwem, tenże zwyczay w używaniu zachowuią, ale też to pewna, że wiele przez to dzieci u nich w konwulſye wpada y umiera. Mamy z relacyi wędruiących, że *Laponczykowie* ſwe dzieci nowo-narodzone w śnieg kładą, y do poty tam trzymaią, aż ie zimno wſkroś przeymie, à potym ie w ciepłey wodzie pławią, co po trzykroć na dzień czynią w pier-

pierwszym ich życia roku. Lecz te wszystkie przykłady, ktore można przywieść, dobrze iest wiedzieć, aby podobnych nie praktykować. Nie są tu też warci *Lapończykowie* żadney uwagi, są bowiem wszyscy słabi iak na ciele tak na umyśle, ani ich życie dochodzi miary zwyczayney naszego życia. Gdyby to ieszcze odłączywszy dzieci od piersi, przyzwyczaiano ie z lekka do wody zimney kąpiąc po trosze, à potym całkiem nurzaiąc po wielorakich doświadczeniach; mniemam, że ten zwyczay, ktoryby im z razu wiele łez wycisnął, obrociłby się potym w nałog wielce im użyteczny, hartuiąc mocno postanowienie ich przyrodzenia; ale żeby u nas pławiono dziecię dopiero narodzone, w wodzie zimney, gdy ieszcze lod po niey pływa, iuż by to było rzeczą, oczywistą zgubę życiu iego przynoszącą; wątpię nawet, aby się to dziś udać mogło w *Europie*, gdzie widzieć można, że rodzay ludzki bardzo się wyrodził. A iako ta rzecz iest wielkiey wagi, przez swoie przystosowanie do naszego

przed-

przedſiewzięcia, tak nie mniey ieſt godna z ſtrony naſzey iakiego roztrząśnienia.

Zaraz iak tylko uważam poſtanowienie ciała dziſieyſzych naſzych *Polakow*, lubo podobno naylepſze, iakie ieſt ieſzcze w *Europie*; zdaie mi ſię, że to iuż więcey nie ſą owi ſilni *Sarmatowie*, ktorzy tylekroć poſtrachem byli *Jaćwingow*, *Tatarow*, *Ruśniakow*, y dawnych *Pruſakow*.

Niemcy bardzo ſłabo utrzymuią to ſtraſzne wyobrażenie, ktore nam *Tacyt* podaie o tych walecznych *Germanach*, ktorych naycelnieyſza edukacya zaſadzała ſię na hartowaniu y umocnieniu ciała, aby ſię przez to ſtraſznieyſzemi nieprzyiaciołom ſwoim bydź pokazali. Gdy ſię też zapatruię na *Francuzow*, nie widzę w nich więcey podobieńſtwa do ſilnych owych dawnych *Gallow*: ani w ludziach *Włoſkiego* kraiu poznać ieſt więcey ich Przodkow, woiennemi trudami nieſpracowanych. Można ſię ieſzcze doczytać u niektorych Dzieiopiſow, że gdy popis ludu czyniono w *Rzymie*, dokładano także y lata każdego obywatela;

łą; w takowym ſpiſywaniu ludu po *Włoſkich* miaſteczkach onego czaſu, dziwić ſię podobno przyidzie, widząc w nich tak wielką liczbę mieſzkańcow, ktorzy laty ſwemi przeciąg ſetnego wieku ſowicie przechodzili, co u nas rzadkim y ledwie kiedy widzianym widokiem.

Czytać ieno z pilnością dzieie wiekow, nie udaiąc ſię tu do oſobliwych y nadzwyczaynych przypadkow, ani biorąc w proſtym rozumieniu przedziwne owe czyny tylu zapaśnikow *Greckich* y *Rzymſkich*, à odkryie ſię tam przez porownanie, y na innych tyſiącznych mieyſcach, ta prawda: że Rodzay ludzki znacznie ſię wyrodził na świecie. Poyrzeymy też w zbroiownie, Arſenały, à znaydziemy teyże prawdy oczywiſte dowody, podnoſząc te ciężkie oręża y zbroie, ktorych Przodkowie naſi na woynie obronnie lub obrażliwie zażywali.

Nakoniec ieżli ſię z uwagą przypatrzym tym pięknym poſągom dawnym naturalney wielkości, poſtrzedz tam możem, że w teyże ſamey proporcyi z innemi częściami

ſkładu,

ſkładu, ktore ſię odmienić nie mogły, iako to oczy, uſta &c. maią wſzyſtkie ſzyię ogromnieyſzą, barki grubſze, nogi miąższe, y we wſzyſtkim razem przy wydatnych wielu muſzkułach ſiadłość y cieliſtość więkſzą, iednym słowem pozor y charakter iakiś cale męzki, ktory ſprawni naſi w ſwym kunſzcie Snycerze, nie mogliby dziś dać bez przeſtąpienia zbytniego zamiaru natury. Podobno gdyby ſię przenieśli ci ſławni Rzemieślnicy w niektore gory *Szwaycarſkie*, znaleźliby tam więcey iak na innym mieyſcu podobnych oryginałow; ale cożkolwiek ieſt, nie zachodząc w tak dalekie czaſy, iakiemi ſą owe wieki ſtarożytnych *Grekow* y *Rzymian*, to rzecz pewna; że Rodzay ludzki co raz nieznącznie wyradza ſię w *Europie*.

Przyczynę tego wedle podobieńſtwa prawdy rożnym okolicznościom przypiſać można, ktore aby tu były wymienione, rzecz ieſt warta pracy.

Pierwſza ieſt, wynalezienie prochu ruſznicznego, ktore ſztuce żołnierſkiey prze-

piſa-

piſało nowe prawidła, podało w zaniedbanie ćwiczenia zapaśnicze, á zatym wprowadziło odmianę znaczną w edukacyą młodzi, ktora ſię więcey iuż nie ſpoſobiła iak przedtym, ani do biegu chyżego w zawody, ani do ukrzepienia ciała przez wſzyſtkie te igrzyſka, ktore go ćwiczeniem ſwoim umacniaią.

Powtore kſztałt teraźnieyſzy rządu, ſpokoynieyſzy u Narodow *Europeyskich*, przyłożył ſię także do tego wyrodzenia. Bo odtąd, iak wybrano ludzi dla obrony Państwa, y płacę im wyznaczono, aby ſię ledynie tą robotą zabawiali, wyniſzczała ſię ci prawie wſzyſcy przez rozpuſtę y nędzę, ktore ſię łączą iak iedna tak druga do ich trudow woiennych y przykrych y długich: Drudzy zaś przez zaſtęp pierwſzych uwolnieni od troſki y pracy, aby czuli około ſwego beśpieczeńſtwa, wycieńczaią ſię gnuśnym proźnowaniem, miękkim y zniewieściałym życiem, w pośrzod roſkoſzy, nauk, y gabinetow.

Trzecia

Trzecia przyczyna, ktora w tąż nie źle się przyłożyła do wyrodzenia rodzaiu ludzkiego, iest mieszkanie y zbytek po wielkich miastach, ktory przymusił mnostwo przemyślnych Rzemieślnikow udać się do prac siedzenia potrzebuiących, zdrowiu zawsze szkodliwych; à to dla dogodzenia gustowi albo raczey wymyślnemu dziwactwu wiela tysięcy prożniakow, na bruku mieyskim siedzących.

Czwarta: długie po morzu żeglugi, do ktorych nas przywiodła niespokoyna chciwość nabycia bogactw. Wiadomo to światu, że wszystkie złoto *Amerykańskie* nie iest tak szacowne y drogocenne, aby nam kiedy nadgrodzić mogło te szkody nieszczęśliwe, ktore w kraiach naszych straszliwa choroba poczyniła, ztamtąd od *Europeyczykow* tu przywieziona.

Piąta: wielka liczba nierządnic publicznych po wielkich miastach. Wiedzą naylepiey Lekarze, iak wielka część młodzi od nich zarażona, odnosi przez to zniszczone zdrowie, zwątlone siły, w tey życia porze, w tym wieku kwitnącym, w ktorym oboyga tego zupełna czerstwość y nienaruszona bydźby powinna.

Szosta y ostatnia: iest zwyczay dzieciom nader szkodliwy, że ie matki własnemi piersiami nie karmią, sznurowkami ie potym wycieńczaią, y innemi modnego kroiu ciasno opiętemi sukniami tłoczą.

A że według woli Stworcy Naywyższego, każda matka powinna swe karmić dziecię, co iest wielkiey wagi rzeczą dla ucalenia zdrowia Rodzaiu ludzkiego, przeto mowić o tym będziem w szczegulności w następuiącym Monitorze.